

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

บทนี้จะกล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล ของครูที่มี เพศ และตำแหน่งการปฏิบัติหน้าที่ และวุฒิการศึกษาที่แตกต่างกัน

3. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1) ประชากรผู้บริหาร ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โรงเรียนละ 1 คน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 10 คน ซึ่งจะใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล

2) ประชากรของครูผู้สอนอิสลามศึกษาในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา จำนวน 106 คน โดยผู้วิจัยเลือกทั้งหมดรวมประชากรทั้งหมด 116 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย

1) รูปแบบของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 รูป คือแบบ สัมภาษณ์และแบบสอบถามดังรายละเอียด ต่อไปนี้

ก. แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปใช้กับผู้อำนวยการ โรงเรียน เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล รวมถึงข้อเสนอแนะ ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

ข. แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามที่ได้นำมาจากการประมวลและดัดแปลงข้อ คำถามจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (อามีเนาะ มามู 2544 : 167-175 ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ .97 ; นิตยา มัสเยาะ 2545 : 70-73 ได้ค่าความเชื่อมั่น .91 ; ณรงค์กร ชำนาญเวช 2536 : 215-229 ความ เชื่อมั่นอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้ และเฉลิมพล และชั้น 2550 : 147-153 ได้ค่าความเชื่อมั่น .97) ซึ่งจะใช้กับครูผู้สอนอิสลามศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมี ลักษณะเป็นคำถามแบบปลายปิด ถามเกี่ยวกับเพศ ตำแหน่งการปฏิบัติหน้าที่ และวุฒิการศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรในรายด้านทั้ง 4 ด้าน คือด้านการวางแผนการสอน ด้านการ ดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร ในรายด้านทั้ง 4 ด้าน คือด้านการวางแผนการสอน ด้าน การดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอน สองหลักสูตร จังหวัดยะลา

2) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดส่งแบบสอบถามด้วยตนเองถึงครูสอนอิสลามศึกษา จำนวน 106 ฉบับ ตอบแบบสอบถามและส่งคืนมา จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 100 และสัมภาษณ์ ผู้บริหาร 10 คน คิดเป็นร้อยละ 100 รวมประชากรทั้งหมด 116 คน คิดเป็นร้อยละ 100

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ก. **แบบสัมภาษณ์** ผู้วิจัยนำแบบสอบถามสัมภาษณ์ที่ได้มาสรุปประเด็นสำคัญของแต่ละประเด็นหาตามรายด้านทั้ง 4 ด้าน ด้านการวางแผนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการดำเนินการสอน และด้านการวัดและประเมินผล แล้วนำเสนอเชิงบรรยาย

ข. แบบสอบถาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ เพื่อนำมาประกอบการอภิปรายผลในการศึกษาค้นคว้า

ตอนที่ 2-3 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{x}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่า t-test และ f-test

ตอนที่ 4 แบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา วิเคราะห์โดยวิธีการสังเคราะห์ความคิดเห็นที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน แล้วหาค่าความถี่เพื่อนำมาประกอบการอภิปรายผล

5.1 สรุปผลการวิจัย

สภาพและปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1.สภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ตามความเห็นของครูอิสลามศึกษา เป็นรายชื่อทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านการวางแผนการสอน ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่า สภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร โดยภาพรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 4 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง 4 รายการ

1.2 ด้านการดำเนินการสอน ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่า สภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร โดยภาพรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 1 รายการ ในระดับมาก 7 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง 1 รายการ

1.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่า สภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร โดยภาพรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง 8 รายการ

1.4 ด้านการวัดและประเมินผล ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่า สภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร โดยภาพรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 4 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง 5 รายการ

2. ปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ตามความเห็นของครูอิสลามศึกษา เป็นรายข้อทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการวางแผนการสอน ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่า สภาพปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร โดยภาพรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง 7 รายการ และอยู่ในระดับน้อย 2 รายการ

2.2 ด้านการดำเนินการสอน ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่า สภาพปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร โดยภาพรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง 8 รายการ และอยู่ในระดับน้อย 1 รายการ

2.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่า สภาพปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร โดยภาพรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 รายการ ระดับปานกลาง 5 รายการ และอยู่ในระดับน้อย 1 รายการ

2.4 ด้านการวัดและประเมินผล ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่า สภาพปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร โดยภาพรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกรายการ

3. ผลการเปรียบเทียบสภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร ของครูอิสลามศึกษาที่มี เพศ ตำแหน่งการปฏิบัติหน้าที่ วุฒิการศึกษาสายศาสนาและสายสามัญต่างกัน

3.1 สภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของ
รัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรของครูอิสลามศึกษาที่มีเพศต่างกัน เพศหญิงมีสภาพการจัดการเรียนการ
สอนมากกว่าเพศชายโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาราย
ด้านพบว่า ด้านการวางแผนการสอน และด้านการดำเนินการสอน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกัน

3.2 สภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของ
รัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรของครูอิสลามศึกษาที่มีตำแหน่งการปฏิบัติหน้าที่ที่ต่างกัน โดยรวมไม่
แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน
ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกัน

3.3 สภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของ
รัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรของครูอิสลามศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาสายศาสนาและวุฒิสายสามัญที่
ต่างกัน

3.3.1 สภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาใน
โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรของครูอิสลามศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาสายศาสนาที่ต่างกัน
โดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผนการสอน ด้านการ
ดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกัน

3.3.2 สภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาใน
โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรของครูอิสลามศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญที่ต่างกัน
โดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผนการสอน ด้านการ
ดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกัน

4. ผลการเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร ของครูอิสลามศึกษาที่มี เพศ ตำแหน่งการปฏิบัติหน้าที่ วุฒิการศึกษาสายศาสนาและสายสามัญต่างกัน

4.1 ปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่
เปิดสอนสองหลักสูตรของครูอิสลามศึกษาที่มีเพศที่ต่างกัน เพศชายมีปัญหาการจัดการเรียนการ
สอนมากกว่าเพศหญิงโดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผนการ

สอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกัน

4.2 ปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรของครูอิสลามศึกษาที่มีตำแหน่งการปฏิบัติหน้าที่ที่ต่างกัน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านสื่อการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน และด้านการวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกัน

4.3 ปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรของครูอิสลามศึกษาที่มี วุฒิการศึกษาสายศาสนาและวุฒิสายสามัญที่ต่างกัน

4.3.1 ปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรของครูอิสลามศึกษาที่มี วุฒิการศึกษาสายศาสนาที่ต่างกัน โดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกัน

4.3.2 ปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรของครูอิสลามศึกษาที่มี วุฒิการศึกษาสายสามัญที่ต่างกัน โดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกัน

5. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ตามความเห็นของครูสอนอิสลามศึกษา

5.1 ด้านการวางแผนการสอน มีปัญหามากที่สุดคือ ขาดความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร หลักสูตรไม่ชัดเจน ไม่แน่นอนยังไม่เป็นที่ยอมรับจึงยากต่อการวางแผนการจัดการเรียนการสอน รองลงมาคือ ขาดความรู้และประสบการณ์ด้านการวางแผนการสอน และน้อยที่สุดคือ หน่วยการเรียนรู้ เนื้อหา ยังซับซ้อน ไม่ชัดเจน เป็นสาเหตุทำให้การวางแผนการสอนเป็นไปอย่างยากลำบาก

ส่วนแนวทางแก้ไข คือ ให้มีหลักสูตรที่แน่นอน ชัดเจน และเป็นหลักสูตรที่เป็นเอกภาพประกาศใช้จากกระทรวงศึกษาธิการ รองลงมาคือ จัดอบรมเกี่ยวกับการวางแผนการสอนให้แก่ครูสอนอิสลามศึกษา ส่วนแนวทางที่น้อยที่สุดคือ มีการกำหนดหน่วยการเรียนรู้ เนื้อหาให้ชัดเจน และเหมาะสมกับระดับชั้น

5.2 ด้านการดำเนินการสอน มีปัญหามากที่สุดคือขาดเทคนิค จิตวิทยาและประสบการณ์การสอนที่สามารถดึงดูดทำให้นักเรียนอยากเรียนรู้ รองลงมาคือ ปัญหาครูผู้สอนส่วนใหญ่แล้วจะเน้นครูเป็นศูนย์กลางโดยที่ไม่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ปัญหาที่น้อยที่สุดคือ ปัญหาเรื่องนักเรียนที่มีพื้นฐานไม่เหมือนกัน บางคนอ่อนมาก เก่งมากจึงยากต่อการดำเนินการสอน

ส่วนแนวทางแก้ไข คือ จัดอบรมวิธีการสอนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ รองลงมาคือ จัดอบรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนแนวทางที่น้อยที่สุดคือ ให้มีการวัดความรู้พื้นฐานก่อนที่จะแยกห้องเพื่อสะดวกต่อการดำเนินการสอนและการจัดทำแผนการสอน

5.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน มีปัญหามากที่สุดคือ งบประมาณมีไม่เพียงพอในการที่จะผลิตสื่อให้มีความหลากหลาย และทันสมัย รองลงมาคือ ขาดความรู้และทักษะในการผลิตสื่อ และประสบการณ์การใช้สื่ออย่างถูกต้อง ปัญหาที่น้อยที่สุดคือ ไม่มีหนังสือแบบเรียนที่ใช้ประกอบในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาที่แน่นอน และเป็นเอกภาพ

ส่วนแนวทางแก้ไข แนวทางที่มากที่สุดคือ ควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อความต้องการและมีงบประมาณให้อย่างต่อเนื่อง รองลงมาคือ จัดอบรมเกี่ยวกับการจัดทำสื่อที่หลากหลาย เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และอื่นๆ ส่วนแนวทางที่น้อยที่สุดคือ ให้นำหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำแบบเรียนอิสลามศึกษาให้เป็นในแนวเดียวกัน

5.4 ด้านการวัดและประเมินผล ปัญหาที่มากที่สุดคือ นักเรียนไม่ค่อยให้ความสำคัญ ไม่ตระหนักต่อการวัดและประเมินผลของอิสลามศึกษา รองลงมาคือ ขาดทักษะและเทคนิคเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล ปัญหาที่น้อยที่สุดคือ การวัดและประเมินผลยังไม่ได้มาตรฐาน ไม่ชัดเจน อีกทั้งยังขาดทักษะในการสร้างเครื่องมือการวัดและประเมินผล

ส่วนแนวทางแก้ไข แนวทางที่มากที่สุดคือ ให้กระทรวงศึกษาธิการบรรจุหลักสูตรอิสลามศึกษาและประกาศใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนการความตระหนักมากขึ้น รองลงมาคือจัดอบรมเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลให้แก่ครูสอนอิสลามศึกษาให้มากขึ้น แนวทางที่น้อยที่สุดคือ ให้มีหลักการวัดและประเมินผลที่ชัดเจนและแน่นอน เป็นแนวเดียวกัน

6. สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ตามความเห็นของผู้บริหาร ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

6.1 ด้านการวางแผนการสอน พบว่ามีปัญหา คือ หลักสูตรยังไม่ชัดเจน ไม่มีความแน่นอน บางโรงใช้หลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา อีกโรงใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2549 จึงไม่มีความเอกภาพในการใช้หลักสูตร จึงยากต่อการวางแผนการ

จัดการเรียนการสอน อีกทั้งครูผู้สอนยังขาดประสบการณ์การวิเคราะห์หลักสูตรในการจัดทำแผนการสอน จึงมอบหมายให้ครูวิชาการช่วยชี้แนะแนวทางการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อแนวทางในการจัดทำแผนการสอน รวมถึงการวัดและประเมินผลที่ออกมาไม่เป็นแนวเดียวกัน และขาดเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ส่วนข้อเสนอแนะ ให้หลักสูตรได้รับการอนุมัติจากกระทรวงที่เป็นแกนกลาง เอกสารประกอบต่าง ๆ และให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการหรือดูงาน โรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาแล้ว

6.2 ด้านการดำเนินการสอน พบว่ามีปัญหา คือ ส่วนใหญ่และครูผู้สอนจะใช้วิธีการสอนแบบเดิมๆ โดยยึดหนังสือใช้การอธิบายตามหนังสือเรียนเป็นส่วนใหญ่ ขาดเทคนิคการสอนที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียน บางครั้งผู้สอนนั้นไม่ได้จบปริญญาตรีทางศาสนา โดยตรงทำให้การดำเนินการสอนนั้นประสบปัญหา เช่นการให้ความรู้แก่นักเรียนอาจจะไม่เท่าเทียมกับครูที่จบด้านศาสนาโดยตรง

ส่วนข้อเสนอแนะ ให้มีการอบรมครูผู้สอนอย่างสม่ำเสมอทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสบการณ์การสอนที่สามารถนำไปใช้กับนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายและได้ประโยชน์มากที่สุด ที่สำคัญคือ อบรมและถ่ายทอดวิธีการจัดกิจกรรมต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่ามีปัญหา คือ ครูผู้สอนไม่ค่อยจะใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน หรือถ้าใช้สื่อแล้วส่วนใหญ่จะเป็นสื่อแบบเดิมๆ เป็นสื่อที่ไม่สร้างสรรค์ และสื่อที่สำเร็จรูปนั้นค่อนข้างจะมีน้อยหรือถ้ามีอาจจะไม่ตรงกับเนื้อหาที่จะสอน งบประมาณที่มีไม่เพียงพอต่อการเบิกจ่ายค่าวัสดุที่จะทำสื่อ ยิ่งถ้าเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้นยิ่งหายากถึงจะมีก็ไม่สามารถจะนำมาใช้กับโรงเรียนที่ขาดแคลนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์

ส่วนข้อเสนอแนะ หลังจากหลักสูตรถูกประกาศใช้ขอให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการในเรื่องสื่อไม่ว่าจะเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อในรูปแบบต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน พร้อมจัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการในการผลิตสื่อ

6.4 ด้านการวัดและประเมินผล พบว่ามีปัญหา คือ วิธีการวัดและประเมินยังไม่ชัดเจน ครูบางส่วนยังขาดเทคนิคและประสบการณ์การสร้างเครื่องมือ ไม่มีการวิเคราะห์ความยากง่ายของข้อสอบ รวมทั้งขาดความต่อเนื่องในการวัดและประเมินผลหรือประเมินไม่สม่ำเสมอทำให้เกิดปัญหาในภายหลัง บางครั้งนักเรียนไม่เห็นความสำคัญกับการสอบในรายวิชาอิสลามศึกษา อาจจะเป็นเพราะตัวหลักสูตรยังไม่ได้ประกาศใช้ทำให้นักเรียนเกิดความคิดว่ารายวิชาอิสลามศึกษาจะผ่านหรือไม่ผ่านนั้นไม่มีผลกระทบใดๆทั้งสิ้น

สำหรับข้อเสนอแนะ คือ จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล วิธีการสร้างเครื่องมือแก่ครูผู้สอนเพื่อให้ออกมาเป็นในแนวเดียวกัน สามารถนำไปใช้กับนักเรียน ทุกกลุ่ม กลุ่มที่อ่อน ที่เก่ง และชี้แจงถึงความสำคัญของการวัดและประเมินผลในรายวิชาอิสลาม ศึกษาเพื่อให้นักเรียนมองเห็นความสำคัญมากขึ้น

5.2 การอภิปรายผล

จากผลการวิจัย สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาใน โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ในด้านการวางแผนการสอน ด้านการ ดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล มีประเด็นที่ควรนำมา อภิปรายดังนี้

1.ระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอน สองหลักสูตร จังหวัดยะลา ของครูอิสลามศึกษาพบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการดำเนินการสอน และด้านการวัดและประเมินผลอยู่ในระดับมาก ส่วนด้าน การวางแผนการสอน และด้านสื่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ เถลิงพล และชัน (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ สภาพและปัญหาการเรียนการสอน อิสลามศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง พบว่า สภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาตอนต้น ตามความเห็นของนักเรียนในภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อามีเนาะ มามู (2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่าง การนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของ ครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส พบว่า ระดับพฤติกรรมการสอน ของครูสอนอิสลามศึกษา ตามทัศนะของครูสอนอิสลามศึกษาที่มีวุฒิครูและไม่มีวุฒิครูเห็นว่าใน ภาพรวมมีพฤติกรรมการสอนอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการ สอนอยู่ในระดับมาก

ผลการวิจัยที่เป็นเช่นนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าครูสอนอิสลามศึกษาให้ความตระหนัก ในด้านการดำเนินการสอน และด้านการวัดและประเมินผลมากกว่าด้านอื่น อาจเกิดจากการได้รับการ อบรมมากกว่าด้านอื่นทำให้ครูมีความรู้และประสบการณ์มากขึ้น ส่วนอีกสองด้านคือ ด้านการ วางแผนและด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่าครูได้รับการ อบรมน้อยมาก ขาดความเชี่ยวชาญในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และยังขาดเทคนิคในการที่จะ ผลิตสื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ คำ พาหอม (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง

ปัญหาการสอนวิชาอิสลามศึกษาในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับกระบวนการสอนหนึ่งในนั้นคือ สื่อประกอบการสอน จึงทำให้ผลออกมาเป็นเช่นนี้

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ของครูสอนอิสลามศึกษาที่มีเพศต่างกัน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาทางด้านพบว่า ด้านการวางแผนการสอนและด้านการดำเนินการสอน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกัน

ผลการวิจัยที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าครูสอนอิสลามศึกษาที่เป็นเพศหญิงจะมีการวางแผนในการจัดการเรียนการสอน และใช้รูปแบบการสอนในการดำเนินการสอนที่หลากหลายมากกว่าครูสอนอิสลามศึกษาที่เป็นเพศชาย หรืออาจเป็นเพราะว่าครูผู้สอนอิสลามศึกษามีวุฒิครูและไม่มีวุฒิครูเพราะการวางแผนการสอนตลอดจนการดำเนินการสอนจะทำให้ดีนั้นก็ต่อเมื่อครูผู้สอนนั้นได้รับการศึกษาถึงวิธีต่างๆเกี่ยวกับการสอน ซึ่งจะสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อามีเนาะ มามู (2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่าง การนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านการพัฒนาครูผู้สอนไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก ครูสอนอิสลามศึกษาที่มีวุฒิครูและไม่มีวุฒิครูมีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาชีพครูแตกต่างกัน โดยครูสอนอิสลามศึกษาที่มีวุฒิครูได้ผ่านการเรียนการสอน และฝึกปฏิบัติในเรื่องศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร การจัดทำแผนการสอน ตลอดจนการใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตรได้

ส่วนด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกันนั้น อาจเป็นเพราะว่าครูได้รับการอบรมเกี่ยวกับการใช้สื่อและออกแบบหรือเทคนิคการวัดและประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อามีเนาะ มามู (2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่าง การนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส พบว่า ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านพัฒนาครูผู้สอน ครูสอนอิสลามศึกษาทั้งสองกลุ่มเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง การนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากในการวัดผลและประเมินผลนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ประกอบกับเป็นหน้าที่ที่ผู้บริหารและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะต้องให้ความรู้ อาจทำโดย จัดประชุมชี้แจง จัดอบรม ประชุมปฏิบัติการในด้านเทคนิค

การออกข้อสอบ การให้คะแนน การประเมินผลและปรับปรุงข้อสอบ ตลอดจนการรายงานผล เพื่อให้ครูได้มีความรู้และนำไปปฏิบัติ

3. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขการจัดการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา

ด้านการวางแผนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ขาดความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร หลักสูตรไม่ชัดเจน ไม่แน่นอนยังไม่เป็นที่ยอมรับจึงยากต่อการวางแผนการจัดการเรียนการสอนของครูสอนอิสลามศึกษา เพราะการวางแผนการสอนเป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามเป้าหมาย อีกทั้งยังทำให้ผู้สอนมีโอกาสรวบรวมและอ่านทบทวนข้อมูลต่างๆ ซึ่งสามารถกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดีขึ้น สำหรับแนวทางการแก้ไข ให้มีหลักสูตรที่แน่นอน ชัดเจน เป็นเอกภาพ จัดทำหลักสูตรร่วมกัน จะทำให้หลักสูตรมีความแน่นอนมั่นคงและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ด้านการดำเนินการสอน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ขาดเทคนิค จิตวิทยาและประสบการณ์การสอนที่สามารถดึงดูดทำให้นักเรียนอยากเรียนรู้ ผลการวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูผู้สอนอิสลามศึกษาส่วนใหญ่ขาดการใช้เทคนิคในการจัดการเรียนการสอนเพราะใช้วิธีการสอนแบบเดิม โดยไม่เน้นเทคนิคหรือจิตวิทยาในการดำเนินการสอน เพราะฉะนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอน เพราะกิจกรรมที่เหมาะสมด้วยวิธีที่เหมาะสมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ดังที่ วารี ธีระจิตร (2530) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีต่อการเรียนรู้เช่น กิจกรรมช่วยสร้างความสนใจของผู้เรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ ช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในบทเรียน เพราะฉะนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญครูผู้สอนควรใช้เทคนิคและกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้กล้าแสดงออกและมีส่วนร่วมในการเรียน สำหรับแนวทางการแก้ไข ให้มีการจัดอบรมวิธีการสอนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ อบรมเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสนับสนุนให้ครูผู้สอนอิสลามศึกษามีวุฒิประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการสอน อาจเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถแก้ไขในเรื่องของการขาดเทคนิคหรือวิธีการสอน

ด้านสื่อการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ งบประมาณมีไม่เพียงพอในการที่จะผลิตสื่อให้มีความหลากหลาย และทันสมัย อีกทั้งครูยังขาดความรู้และทักษะในการผลิตสื่อ และประสบการณ์การใช้สื่ออย่างถูกต้อง และไม่มีหนังสือแบบเรียนที่ใช้ประกอบในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาที่เป็นเอกภาพตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับอัลดุรอแม การ์อูมา (2542 : 72) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาการสอนภาษาอังกฤษครู

โรงเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดปัตตานีว่า โรงเรียนประถมศึกษาจำนวนมากที่ขาดงบประมาณในการจัดซื้อสื่อการเรียนการสอน และสอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพล และชัน (2550 : 120) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า สื่อมีน้อยไม่หลากหลายขาดความทันสมัย ครูอิสลามศึกษายังไม่เข้าใจมากพอเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน และสอดคล้องกับอามีเนาะ มามู (2544 : 132) ได้ทำวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยพบว่า สื่ออิสลามศึกษามีไม่เพียงพอ ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญในการผลิตสื่อ และงบประมาณได้รับจัดสรรน้อยสำหรับข้อเสนอแนะ ได้เสนอแนะไว้ว่า ควรจัดสรรงบประมาณสำหรับจัดทำสื่ออิสลามศึกษาให้เพียงพอ ควรให้การอบรมเกี่ยวกับทักษะและเทคนิคการผลิตสื่อ และควรจัดสรรงบประมาณเกี่ยวกับสื่ออิสลามศึกษาให้มากขึ้น

ด้านการวัดและประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือนักเรียนไม่ค่อยให้ความสำคัญ ไม่ตระหนักต่อการวัดและประเมินผลในรายวิชาอิสลามศึกษา ผู้สอนขาดทักษะและเทคนิคเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล การวัดและประเมินผลยังไม่ได้มาตรฐาน ไม่ชัดเจน อีกทั้งยังขาดทักษะในการสร้างเครื่องมือการวัดและประเมินผล ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า มาจากตัวหลักสูตรที่ยังไม่ชัดเจนยังไม่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงตลอดจนการวัดและประเมินผลยังไม่มีความเป็นเอกภาพระหว่างโรงเรียนในกลุ่มเดียวกัน อันเป็นผลทำให้นักเรียนไม่ให้ความสำคัญและไม่ตระหนักกับการวัดและประเมินผลในหลักสูตรอิสลามศึกษา รวมทั้งขาดเทคนิคในการสร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการวัดและประเมินผล อีกทั้งยังไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชুমัยยะห์ สาและ (2550 :113) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังในการจัดการเรียนการสอนของวิทยากรอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า สำหรับบทบาทที่คาดหวังมากที่สุด คือต้องการให้มีแบบวัดและประเมินผลผู้เรียนที่เป็นมาตรฐาน สามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับ และมีการวัดและประเมินผลในระดับเขตพื้นที่ จังหวัด และระดับชาติและรองลงมาคือ ต้องการวัดและประเมินผลผู้เรียนให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด อย่างหลากหลายวิธีการ และครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย สำหรับแนวทางแก้ไขที่มากที่สุดคือ ให้กระทรวงศึกษาธิการบรรจุหลักสูตรอิสลามศึกษาและประกาศใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนการความตระหนักมากขึ้นพร้อมกับมีคู่มือประกอบสำหรับใช้ในการวัดและประเมินผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่าปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษายังมีปัญหาอยู่ในทุกด้าน คือ ด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล โดยปัญหาในแต่ละด้านที่ปรากฏนั้นมีมากบ้างน้อยบ้าง ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. จากผลการวิจัย ปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ ยังประสบปัญหาส่วนใหญ่ คือ สื่อการเรียนการสอนอิสลามศึกษามีไม่เพียงพอ ห้องสมุดขาดแคลน หนังสืออิสลามศึกษาสำหรับใช้ในการศึกษาและค้นคว้า รวมถึงงบประมาณสำหรับจัดทำสื่อมีไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง ดังนั้นผู้บริหารควรให้ความสำคัญและสนับสนุนในการจัดทำสื่อให้มากขึ้น รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอกับความต้องการของแต่ละโรงเรียนให้ได้อย่างต่อเนื่อง

2. ควรจัดให้มีการอบรมให้แก่ครูสอนอิสลามศึกษาที่เป็นเพศชายในด้านการวางแผนการสอน และด้านการดำเนินการสอนมากกว่าครูสอนอิสลามศึกษาที่เป็นเพศหญิง

3. ควรจัดให้มีการอบรมให้แก่ครูสอนอิสลามศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในด้านการเลือกสื่อและการใช้สื่อมากกว่าครูสอนอิสลามศึกษาในระดับอื่น และให้มีการสนับสนุนด้านงบประมาณให้เพียงพอต่อความต้องการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนอีกต่อไป

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการจัดทำวิทยานิพนธ์ครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรในจังหวัดอื่นๆ

2. ควรมีการศึกษาถึงความต้องการการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษา ตามทัศนะของครูสอนอิสลามศึกษา ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้อง

3. ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพมาประกอบการวิจัยเพื่อจะได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น